

Σειρά Ποντιακῶν λαογραφικῶν ἐκπομπῶν τοῦ Συλλόγου " Φάρος Ποντίων "
ἀπὸ τὸν ραδ.σταθ.Μακεδονίας Ε.Ι.Ρ.

Εκπομπή 13η 13-12-1969

— — — — — ΣΗΜΑ — — — — —
Ποντιακοὶ ἀντίλαλοι - λαογραφικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Συλλόγου " Φάρος Πον-
τίων .-Κείμενο καὶ ἐπιμέλεια Στάθη Εὐσταθιάδου.

. σὲ μακρόσυρτο ἦχο κουδούνια κλπ.....

Ἀντίλαλοι...ἀναμνήσειςνοσταλγίες....καημοί....

. σὲ γοργό ρυθμό,ἡρωικό..... . . λ

Ἀθάνατοι ποντιακοὶ θρύλοι καὶ παραδόσεις

. τὸ σῆμα σβῆνει

Ο.- Ἀγαπητοὶ ἀκροταί,μὲ ἓνα ποντιακὸ δημοτικὸ τραγούδι θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκπο-
μπὴ μας καὶ θὰ συνεχιστῇ μὲ τραγούδια καὶ χορούς ἀπὸ διάφορες περιοχὲς
τοῦ Πόντου.

Γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομα " Μονόγιαννες " ἡ ποντιακὴ παράδοση διέσωσε διά-
φορους θρύλους.Τὰ σχετικὰ τραγούδια ἔχουν τὸν ἴδιο τίτλο:" Ὁ Μονόγιαν-
νες ".

Ὁ " Μονόγιαννης " εἶναι τὸ θρυλικὸ πρόσωπο ἀνάμεσα στὰ διάφορα ἐπει-
σόδια,πού ἀναφέρονται σ'αὐτὸν καὶ στὴν οἰκογένειά του.Νιδόπαντρο παλληγιὰ-
ρι,φεύγει στὸν πόλεμο.

Ὁ Γιάννης ὁ Μονόγιαννης κι'ὁ μαναχὸν ὁ Γιάννης,
π'ἔτον πέντ'ἡμερῶν γαμπρὸς καὶ τράντα χρόνια σκλάβος.

Ἡ ποντιακὴ μοῦσα θρυλοποιεῖ καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Μονόγιαννε.Καλωσο-
ρίζει ὁ δράκοντας τὸ θῦμα του,τὸν Μονόγιαννε.

Καλῶς-καλῶς τὸν Γιάννε μου,τὸ πρωινὸν τὸ διάρι μ'.

Καὶ ἡ γενοαία ἀπάντηση τῆς γυναίκας τοῦ Μονόγιαννε...

Καλῶς-καλῶς τὸν δράκονταν,τ'ὀλημερνὸν τὸ διάρι μ':

Ἐάν καταβροχθῇς τὸν ἀντρα μου τὸ πρωί,τὸ μεσημέρι θὰ σὲ κατασπαρά-
ξω ἐγώ,δράκε.

Ὁ θάνατος τοῦ Μονόγιαννε εἶναι ἓνας ἄλλος θρύλος,ὅπου πρωταγωνιστὴ
καὶ πάλιν ἡ γυναῖκα τοῦ Μονόγιαννε,αὐτὴ τὴ φορὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα.Ὁ ἀν-
θρώπος ὑποκύπτει στὴ μοῖρα του.Τὰ τελευταῖα του λόγια εἶναι συγκλονιστι-
κὰ.

. Λ Υ Ρ Λ σέ επόκειρση

Στέκει ὁ Μονόγιαννης μεταξύ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἀπευθύνεται στὴ θλιμμένη γυναῖκα του. Τὴν παρακαλεῖ νὰ στολίσῃ τὸ θανατικὸ του κρεβάτι μὲ φύλλα πράσινα.

Στρώσον τὸ κρεβατόπο μου μὲ γερανέα φύλλα.

. ἡ λύρα σταματᾷ

Ὁ πρῶτος γνωστὸς ποντιακὸς θρύλος γιὰ τὸν Μονόγιαννη εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ ἀναφέρεται στὴ μετάβαση του κοντὰ σὲ μιὰ βρύση, ὅπου συναντᾷ τὸν δράκοντα. Τὸ σχετικὸ τραγούδι, ποῦ τὸ παρουσιάσαμε ἄλλοτε, ἀρχίζει μὲ τὸ ξεκίνημα τοῦ Μονόγιαννη γιὰ νερό. Ὅλα τὰ μετέπειτα ἐπεισόδια ἔχουν καὶ τὸ νόημα καὶ τὴν ἐξήγησή τους. Ἀλλὰ στὸ γνωστὸ τραγούδι ἔμενε χωρὶς ἐξήγηση, αὐτὸ τοῦτο τὸ ξεκίνημα τοῦ Μονόγιαννη γιὰ τὴ βρύση. Καὶ ὅμως, ὑπάρχει ἐξήγηση. Μᾶς τὴν δίνει μιὰ παραλλαγή τοῦ ᾠσματος, τὴν ὁποία ὀφείλομε στὸν Χρῆστο Τσαρτιλίδη ἀπὸ τὴ Δράμα, ποῦ κατάγεται ἀπὸ τὴν Κρήνη τοῦ Πόντου. Θὰ σᾶς παρουσιάσωμε τοὺς σχετικοὺς στίχους. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ. Στὴν παραλλαγή αὐτὴ ὁ Μονόγιαννης δὲν εἶναι μονογενής. Ἔχει ἀδελφία, ὅπως θὰ δοῦμε.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Μονόγιαννη καίγεται ἀπὸ δίψα. Καὶ εἶναι νύχτα. Νερὸ δὲν ὑπάρχει στὸ σπίτι. Οὔτε στὴ γειτονιά. Ὁ λαϊκὸς ποιητὴς παρουσιάζει τὸ γεγονὸς μὲ τρόπο συγκλονιστικόν.

Διψοῦν τ' ἐλφία σὰ βουνά, τὰ ζαρνάδια σὰ ὄρη,
διψᾷ κι' ἡ διπλοθάλαμος, διψᾷ τοῦ Γιάννη ἡ κάλλη.

Ἡ διπλοθάλαμος... Ἀπὸ τίς διάφορες πληροφορίες καὶ ἐξηγήσεις, ποῦ μᾶς ἔδωσαν ὁ Χρῆστος Τσαρτιλίδης, καὶ ἀλλὰ καὶ ἄλλοι γέροντες καὶ γερόντισσες, ἡ λέξη "διπλοθάλαμος" σημαίνει τὴν γυναῖκα, ποῦ βρίσκεται στὰ παραμέσα δωμάτια, στὸν δεῦτερο θάλαμο, ὅπου ὑποφέρει ἀπὸ φοβερὴ δίψα λόγω τῆς ἐγκυμοσύνης της. Ἀπευθύνεται λοιπὸν ἡ γυναῖκα τοῦ Μονόγιαννη πρὸς τὴν πεθερά της.

"Ε, πεθερά, εἰ πεθερά, χουλιάρ' νερόν, ἐκιάγα.

Ἀλλὰ ἡ γερόντισσα πεθερά εἶναι ἀνήμερη. Ἐπειτα, φοβᾶται νὰ πᾶι νύχτα στὴν βρύση.

Τὴν πεθερὰ σ' μὴ λές ἀτο, πὲ ἀτο τ' ἀντραδέλφια σ'.

Καὶ συνεχίζονται οἱ δραματικές ἐκλήσεις τῆς νύφης πρὸς τοὺς κουνιάδους τῆς.

Ἀντραδέλφια μ', ἀντραδέλφια μ', χουλιάρ' νερόν, ἐκάγα
καὶ ἀκούει τὴν ἴδια ἀρνηση. Τοὺς κυριεύει ὅλους ὁ φόβος.

Τ' ἀντραδέλφια σ' μὴ λές ἀτο, πὲ ἀτο καὶ τὸν Γιάννεν
στηρίζει σ' ἐκεῖνον τὴν μοναδική της ἐλπίδα. Ἐκεῖνον ἔχει μοιρασθῇ τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνον τῆς ζωῆς.

Ἦ Γιάννε μ' ἔ Μονόγιαννε μ' χουλιάρ' νερόν, ἐκάγα.

Τώρα στὴν παράκλησή της ἡ ἀπάντηση εἶναι θετική. Τῆς ἀπαντᾷ ὁ πιστός σύντροφός της, ὁ Μονόγιαννε, ὅχι μὲ λόγια καὶ ὑποσχέσεις, ἀλλὰ μὲ ἀμεση ἐνέργεια...

..... ἡ λύρα σὲ ὑπόκρουση

Προχωρεῖ ὁ Μονόγιαννε μὲ βῆμα γοργό μέσα στὴ νύχτα. Θὰ συναντήσῃ κοντὰ στὴ βρύση τὸ θεριό. Τὸ ξέρει, ὅπως προχωρεῖ τὸ δρόμο τοῦ καθήκοντος. Πρέπει νὰ φέρῃ νερό στὴν γυναῖκα του, ποὺ καίγεται ἀπὸ τὴν δίψα.

..... ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

(Ὁ Γιάννεσ ὁ Μονόγιαννεσ κλπ.)

..... ἡ λύρα σὲ ὑπόκρουση

Σύμφωνα μὲ τοὺς στίχους τῆς παραλλαγῆς, ποὺ ἀκούσατε πρὸ ὀλίγου, ὁ Μονόγιαννε φέρνει νερό στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα. Ὅμως, αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν συγκατάθεση τοῦ δράκοντα, ὁ ὁποῖος περιμένει τὴν ἐπιστροφή τοῦ Μονόγιαννε. Ἐγίνε εἰδικὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὸν Μονόγιαννε καὶ στὸ θεριό. Στὴν ἴδια παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ ὑπάρχουν στίχοι μὲ σημαντικὴ ποιητικὴ ἀξία. Ἀναφέρονται στὴν προσπάθεια τοῦ Μονόγιαννε νὰ πείσῃ τὸ θεριό, ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐξαπατήσῃ. Θὰ ἐπιστρέφῃ ὁ Μονόγιαννεσ ὅποσδήποτε.

Ἄς πᾶω ἐλέπω τ' ὄρφανά μ', διατάχουμαι τὴν χιόραμ'

Θὰ κλώσκουμαι δράκε, θὰ κλώσκουμαι.

Τὸν ἦλεν βάλω μάρτυραν, τὸν φέγγον ἐμπρολιάτεν
καὶ τ' ἄστρεν τὸ ἐξίστρον, ντὸ θ' ἐβγαίν' στιχαριάτεσ

Κατὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Μονόγιαννε τὸν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ γυναῖκα του. Δίνει τὴ μάχη μὲ τὸ θεριό καὶ ἀπελευθερώνει τὸν ἄνδρα τῆς. Ἐκεῖ-

νος έσβησε τήν ελπίδα της μέ κίνδυνο τής ζωής του. Ήμεινη έσωσε τή ζωή του μέ τήν καταπληκτική απάντηση στην ^{πρόκληση} ~~απαιτηση~~ του δράκοντα.

Σπαθίον νά έν τό πρόγραμμα σ', κουνάρι τό δελεινάρι σ'
φαρμάκ' νά τρώς και νά ~~νύχτω~~ ^{πυλάς} και κείσαι και κοιμάσαι

Έπειτα αναφέρει στό θεριό τά εξής καταπληκτικά.

Σου πεθερού μου τό τσαντών σεράντα δράκων, δέρμαν,
έναν θά παίρω και τ' έσόν, γίνταν σεράντα έναν
και σή κουνί μ' τήν κάρπιν, σεράντα δρακοδόντια
κροώ και παίρω και τ' έσόν, γίνταν σεράντα έναν

Και όταν, τό θεριό άπορή μέ τή στάση τής γευνικής ποντιοπούλας, εκείνη διαλαλει.

Ό κόρη μ' άσ' τους ούρανοβς, κι' ή μάνα μ' άσ' τά νέφια
τ' άδελφια μ' στράφνε και βροντούν και γώ γροιλεύω δράκους.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ή έμπομπή του Συλλόγου "Θάρος Ποντίων" συνεχίζεται μέ χορούς και τραγούδια από διάφορες περιοχές του Πόντου.

Και πρώτα ένα ποντιακό μοιρολόγι τής περιοχής Εύρε.

Τά δίστιχα, που θά άκουστούν, αναφέρονται στους καημούς τής ξεστειλς. Ή φυχή του ξενιτεμένου ταξιδεύει πάντα στην πατρίδα. Είναι σφιγμένα δερμένα μέ τήν γενέτειρα γή.

Τραγουδά ό Χρύσανθος. Στη λύρα ό Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Άκολουθεϊ ένα εύθυμο ποντιακό τραγούδι σε ρυθμό τέτ' Σουμπούλα μ' έλα, έλα". Στο ρεφραίν του τραγουδιού ό λαϊκός ποιητής εκφράζει τήν λιανοποίηση του μέ ένα κρυφό χαμόγελο τής αγαπημένης του.

Όντες τερῶ σε, μή τερής, άφαικές χαμογέλα

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Συνεχίζουμε τό πρόγραμμά μας μέ τό χορό "σερανίτσα". Ή παραλλαγή του σκοπού, που θά άκουσθ, θά παιχθ μόνο από όργανα, κλαρίνο, λύρα και τύμπανο. Παίζει κλαρίνο ό Γιωργούλης Παπαδόπουλος.

. Ο Ρ Γ Α Ν Α

Ναι ρίξα μ' ναι στερέα μ' - είναι ό τίτλος του τραγουδιού τής Κρόμνης, που θά άκούσετε τώρα.

Ρίξα μου και στερέωμά μου άποκάλεϊ τήν αγαπημένη του ό λαϊκός

ποιητής. Ἡ ἀγάπη της εἶναι τὸ θάμειο τῆς πίστεως του γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία τῆς ζωῆς.

Τραγουδοῦ ἡ κυρία Εὐσταθιάδου.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Καὶ τώρα ἔναις σურτὸς ποντιακῆς χορᾶς μαζί με τραγουδία τῆς ἀγάπης.

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Ἡ λογογραφικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Συλλόγου "Θάρος Ποντίων" οὐ κλείση με σόλο λόρα ἀπὸ τὸν Γεωργόβλη Κουγιουμτζίδη.

. Λ Υ Ρ Α

Ποιτὸ σας καὶ πάλι τὴν ἐρχόμενη ἐβδομάδα, τὴν ἴδια μέρα καὶ ὥρα.

. σῆμα με λόρα

...σὲ μακρόσυρτο ῥυθμό, κουδοῦνια κλπ. καὶ ἀκολουθεῖς κανονικὸ σῆμα

Μεταδόθῃ ἡ λογογραφικὴ ἐκπομπὴ "Ποντιανοὶ ἀντίπαλοι" τοῦ Συλλόγου "Θάρος Ποντίων".-Κείμενο καὶ ἐπιλέγει Εὐάθη Εὐσταθιάδου.-

. τὸ σῆμα σβῆνει